

TÜRK KIŞ SPORUNUN BAŞLANGICI

Kayak ve buz pateni sporları

Erwin Lucius

Özet: Hemen hemen 100 yıl önce Enver Paşa'nın isteği üzerine Avusturyalı bir kayak uzmanları grubu tarafından Mart 1915'te Erzurum/Palandöken'de Osmanlı ordusuna bağlı bir kayak birliği kuruldu ve eğitimine başlandı. Bu eğitim H. Arif Koyunoğlu'nun önderliğinde Nisan 1919 yılına kadar devam etti. 1979/80 yılından itibaren Avusturya'da Türk kayak öğretmenlerinin geliştirilmesine yeniden başlandı. Aynı tarihe Fehmi Tekelioğlu'nun Avusturya'ya gönderilmesiyle Türk buz paten sporunun başlangıcı da rastlıyor.

Zusammenfassung:

Vor knapp 100 Jahren wurde auf Wunsch von Enver Pascha im Maerz 1915 durch eine Gruppe österreichischen Skiexperten eine dem osman. Heer unterstehende Schieinheit am Palandöken/Erzurum gegründet. Die Ausbildung wurde spaeter unter der Leitung von H. Koyunoğlu bis April 1919 weitergeführt. Ab 1979/80 wurde die Ausbildung von türkischen Skilehrern in Österreich fortgesetzt, zur gleichen Zeit begann F. Tekelioğlu aufgrund seiner Ausbildung in Graz mit dem Aufbau des türkischen Eislaufsportes. (s.a. www.loaditup.de/704739-gvg9k49vfh.html)

Metin: Birinci Dünya savaşı sırasında Enver Paşa Eylül 1914 tarihinde İstanbul'da bulunan Avusturya – Macaristan askeri temsilcisi Pomiankowski vasıtasıyla Viyana'daki Savaş bakanlığından „belirli sayıda Türk subay ve askerlerin kayak konusunda eğitilmesi“ için askeri bir uzman heyetinin gönderilmesini istedi (Pomiankowski, sf. 177). Enver Paşa'nın başlangıçta spora yönelik bir eğitimin öngörmesine rağmen Sarıkamış'taki trajik hezimetten sonra eğitimin askeri yönü ağırlık kazandı (Jung, sf. 28), zira „...ordudaki eksik iletişim olanakları...“ kayakçılığı „zaruri kıldı“ (Pomiankowski, S. 177). Ayrıca böyle bir kayak ünitesi „Anadolu'nun yüksek mevkilerinde ve Kafkasya'da yeni bir birliğin çekirdeğini oluşturacaktır“ (Jung, sf. 28) (Ek 4).

Heyeti oluşturmak için Dr. Viktor Pietschmann (bk. Pietschmann; not 1) görevlendirildi. Onun seçtiği sivillerden oluşan Albert Bildstein (Bregenz), müh. Paul Ippen, Dr. Otto Hübner ve Dr. Alexander Maxymowics (hepsi Viyana) adlı ve Osmanlı Hükümeti tarafından ilk önce 4 ay için görevlendiren Avusturyalı kayak heyeti Ocak 1915'te İstanbul'a vardı (Pomiankowski, sf. 177; Jung, sf. 29). Aynı zamanda Osmanlı Ordusu tarafından Avusturya'dan 1000 adet kayak takımı ısmarlandı; ancak, harp yüzünden sadece 100 adet gönderilebildi. Bunun üzerine Zeytinburnu ve Tophane'deki devlete ait fabrikalarda kayakçı heyeti tarafından kayak kalıpları yapıldıktan sonra Şubat ayında **seri kayak üretimine** geçildi (Jung, sf. 29).

Zorlu ve 43 gün süren bir yolculuktan sonra heyet 18 Mart 1915'te Erzurum'a vardı. 3.üncü Ordu komutanıyla beraber eğitim için Erzurum ve Palandöken'in yamaçları seçilmişti ve **5 Nisan 1915'te kayak eğitimi başladı** (Jung, sf. 29). Türk ordusundan seçilen 80 „er ve küçük zabıt“ların hepsi „sağlam, çevik kuvvetli olmaları...beden terbiyesi yönünden de dikkatli gözlemden geçirilerek yüzlerce kişi arasından ayrılmıştı“. (Koyunoğlu; Ek 2/1). Eğitimciler katılanları yeteneklerine göre iki gruba ayırmışlar, dil iletişimi de için türk yedek subaylara görev verilmişti (Jung, sf. 29) ki, bunlar A. Hikmet Koyunoğlu, „Trabzonlu Kemal, Cevat Dursunoğlu, Arif Sofya ve Hasip idiler“ (Koyunoğlu; Ek 2/1). 28 Nisan'da 2.510 m rakımlı bir tepedeki alıştırmadan sonra ilk iki „kayak keşif kolu“ cepheye gönderildi, gidenlerin yerine hemen yeniler geldi, böylece ikinci bir eğitime geçildi. İlk kursun en iyi on mezunları eğitimci olarak görevlendirildi (Jung, sf. 29). Mayıs ortasında, ilkbaharın gelişi yüzünden eğitim Palandöken'in kuzey yamaçlarına, 2 650 m rakımlı bir çadır kampına kaydırıldı (Pomiankowski, sf. 178). Eğitim iki değişik kayış tekniği üzerine yoğunlaşıyordu: „sarp arazide geçerli olan tek bastonlu Zdarsky sistemi ve diğer çift bastonlu İsveç sistemi“. Çalışmalar „çok sıkı“ idi, „geceleri bile yürüyüşler“ yapılıyordu. „Kayakçılıkta ilerledikçe de, kayakta silah atışları, çığ düşmüş ve kar yüzeyinde bir çok sedler, mamialar oluşturmuş yerlerde, uçurum kenarlarında da talimlere devam“ edildi. „Dikkatli bir imtihandan“ sonra „bu işlerde faydalı birer öğretmen olacağımıza kanaat getirdiler, bunu övücü bir raporla orduya bildirdiler“ (Koyunoğlu, ek 2/2). 6 subay, 10 astsubay ve 80 erden oluşan bir türk kayak birliğinin teşkilinden sonra eğitim 16 Haziran 1915'te sona erdi (Atılgan, sf. 84; Jung, sf. 29; Pomiankowski, sf. 178).

Sonradan yüzbaşı von Hüpka önderliğinde 3 kişilik başka bir heyet ve Tirolya'da „staj yapmış olan bir kaç subay“ tarafından Palandöken'in „yazın bile erimeyen karlı sahaları üzeri“nde eğitimin devamı başarılı bir şekilde

sağlandı. „Çığ düşmüş dik bir yamaçtan kuş gibi uçan müfrezemi hayret ve takdirle gözleyen von Hüpkanın önünde sert bir kristiyanya tarzında durduğumuz zaman onun yüzündeki takdirle beraber biraz saramış olduğunu gördüm“ (Koyunoğlu; Ek 2/2). Mevcut fotoğraflara göre Hüpka ve heyeti 1918'de Erzurum'dan Avusturya'ya döndü (bk. Ek 5). Aldığı eğitim dolayısıyla Koyunoğlu 4 Aralık 1919'taki terhisine kadar kayakçı asker yetiştirmiş ve çeşitli cephelerde savaşmış (Koyunoğlu biyografisi; Koyunoğlu; Ek 2/2).

Avusturyalı heyetin memleketine döndükten sonra Bildstein'in Koyunoğlu'na gönderdiği „vatanımda bir uzun atlama trampeni“ni gösteren 1916 tarihli bir kartpostal ilişkilerin devamının güzel bir göstergesidir (Koyunoğlu; Ek 3).

Hemen hemen 60 yıllık bir aradan sonra 1979 yılında Türk Kayak Federasyonu ve Türk Kayak Öğretmenleri Derneğinin Ankara Avusturya Büyükelçiliğinde kültür ve basın müsteşarı görevinde bulunan bu metnin yazarı ile temasa geçmesiyle ilişkiler tekrar canlandı. Bilgilerini artırmak maksadıyla her yıl belli bir sayıda kayak öğretmenin burslu olarak Avusturya kayak merkezlerine gitmesi, Türkiye'deki o zamanın zor şartlarında en yeni teknikler ile bizzat tanışmak için bir olanak idi ve Türkiye'deki kayak sporunun gelişmesi ve yaygınlaşmasına yardımcı oldu (bk. Not 2).

Aynı tarihte Türk Kayak Federasyonu genel sekreteri Fehmi Tekelioğlu'nun yine Avusturya Büyükelçisi ile temasa geçerek Türkiye'de **buz pateni** sporunu başlatmak hususunda bir olanağın olup olmadığını sorması üzerine kendisine Graz Spor Akademisinde bir eğitim ayarlandı. Tekelioğlu döndükten sonra Ankara Çebeci Parkında doğal bir buz pisti kurarak vals melodilerinin eşliğinde **Türkiye'nin ilk halka açık buz paten sahasını** açtı. Bu adım ile Tekelioğlu buz pateni sporunun kurulması ve yaygınlaşmasının öncüsü oldu (bk. Not 3).

Derleme tarihi: Nisan 2012

Not 1: Pietschmann'ın önadı Viktor almanca kaynaklara göre „k“ (www. Landesmuseum, Pomiankowksi, Jung), bazı kaynaklarda „c“ ile yazılıdır (Atılğan, Koyunoğlu, wikipedia). Nedeni de fransızcanın diplomaside geçerli dilin olması idi. Pietschmann botanikçi (bk. Ek 1) değil, ihtyolog (balık konusunda uzman) idi (bk. Biyografileri).

Not 2: Türk Kayak Öğretmenleri Derneği tarafından E. Lucius'a 1987 yılında bir Şükran Plaketi verilmişti. Zamanın dernek üyesi Bahattin Topal ile yazar arasındaki irtibatı hala devam etmektedir.

Not 3: Türkiye Kayak Federasyonu adına F. Tekelioğlu tarafından E. Lucius'a bir Şükran Plaketi sunulmuştur.

Not 4: İstanbul Avusturya Kültür Ofisinin zamanın başkanı olan yazar materyali veren A.H. Koyunoğlu'nun kızı Özcan Gündüz'e teşekkür borçludur.

Kaynakça

Atılın İnanç Das Kriegsjahr 1915
Reaktion Österreich-Ungarns auf die Umsiedlung der Armenier innerhalb des osmanischen Reiches anhand von Primaerquellen.
Doktora tezi, Viyana Üniversitesi Edeb. Fak.i, Wien 2003

Jung, Peter DER K.U.K. WÜSTENKRIEG
Österreich-Ungarn im Vorderen Orient 1915 – 1918
Verlag Styria, Graz- Wien- Köln, 1992
ISBN 3-222-12149-4

Koyunoğlu A. Arif Hikmet
„Kayak sporu yurdumuzda nasıl ve ne zaman başladı“
A.H. Koyunoğlu kızı Özcan Gündüz'ün İstanbul Avusturya Kültür Ofisi'ne gönderdiği 5 Nisan 1983 tarihli mektubu ve eki (bk. Ek 1 – 4).
Ö. Gündüz'e göre orijinal Milli Savunma Bakanlığı'nın arşivinde.

Koyunoğlu'nun biyografisi
www.mimarlikmuzesi.org/Collection/Detail_ahmet-arif-hikmet-koyunoglu_26.html
www.arsiv.kultur.sabah.com.tr/dosya/dosya-5180.html
(fotoğrafı ile)

Pietschmann'ın biyografisi
www.de.wikipedia.org/wiki/Victor_Pietschmann
www.landesmuseum.at/pdf_frei_remote/ANNA_61_0001-0003.pdf
(fotoğrafı ile)

Pomiankowski, Joseph
DER ZUSAMMENBRUCH DES OTTOMANISCHEN REICHES
Erinnerungen an die Türkei aus der Zeit des Weltkrieges
Amalthea Verlag Wien, 1928;
Tıpkıbası: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Graz-Austria, 1969

Örses İclal Halet Efendi, Sina çölünde bir süvari
Atlas Tarih No. 17, Aralık-Ocak 2013, S. 102

10.4.

Avusturya kültür ateseliğine

Österreichisches Generalkonsulat	
Kulturkonsulat	
Zi: 870	Bis:
Eingelangt: 11. APR. 1983	

Ben Atatürkün yüzüncü yılında sanat ödülü alan sanatçılardan mimar Arif Hikmet Koyunoğlunun kızılım.

Avusturya - Osmanlı ilişkileri üzerinde bir çalışmanız olduğunu duydum ,ufakta olsa bir yardımım olur diye düşündüm. şöyleki: Babam Iinci dünya savaşında Kafkas cephesinde çarpıştı.

Bizim Ordunun ilk kayakçı subaylarındandı. Avusturyalı kayakçı subaylar tarafından yetiştirilmiş olan kayakçı teşkilatın da çalıştı ve sonra Erzurumda kurulan ilk Türk Kayakçılık okulunun müdürlük ve öğretmenliğini yaptı. Kafkas cephesinde beraber çalıştığı ve çarpıştığı Avusturyalı subaylardan hep sevgi ile bahsetmiştir. Ölümünden evvel yazdığı hatıraların bir bölümünde anlattığı bu subayların isimlerini ,bazılarının ozaman cephede çektiği fotoğraflarını ,onlar memleketlerine döndükten sonra birisinin cepheye yolladığı kartların kopyalarını yolluyorum.

Berberer çalıştığı bir Avusturyalı subay (sanıyorum Victor Piçman) bir botanikçi imiş ,babam savaşın durgun anlarında onun Palandöken dağlarında bulduğu değişik ciceklerin resim ve kesitlerini çizermiş .Savastan sonra bu zat " Die Blumenn von Palandöken," isimli babamın çizdiği resimlerle bezeli bir kitap yazmış ,babama yolladığı nüsha ne yazıkki kayıp ,fakat herhalde mevcutları vardır. Türkiyeyi çok ilgilendiren bu kitabı size bildirmeye faydalı buldum. Babam Avusturyalı arkadaşlarını hep saygı ile andı.

Gönderdiklerimin bir faydası olursa çok sevineceğim ve babamda anmanın huzurunu duyacağım. Hürmetler ederim efendim.

mimar A.Hikmet Koyunoğlunun kızı

Özcan Gündüz

5.nisan.1983.

O. Gündüz

not:Size iki sayfasını yolladığım babamın anıları bugün Milli savunma b.Harp anıları arşivinde ,ne yazıkki basılmadı ,sadece kaynak döküman olarak duruyor. Avusturyalı subayların isimlerini türkçe okundukları gibi yazmış babam ,bende olduğu gibi aldım

adresim. Büyükdere cad.26/ II Mecidiyeköy İst
tel:668794 664212.

Ek 2/1

A.Arif Hikmet Koyunoğlu
- Iinci dünya savası ve kayakcılık anıları -
(Iinci sayfa)

Kayak sporu yurdumuzda nasıl ve ne zaman başladı

Birinci dünya savaşında (1915) Şubat ayında yedek subay olarak Erzurumda idik .Sarıkamıs bozgunundan sonra orduda yeni teşkilat yapılıyordu.Atandığımız yeni kıtalarımıza gitmek için şiddetle devam eden tipinin ,fazla fırtınanın durmasını beklemek zorunda kalmıştık, bu ara ordu kumandanlığından çağırıldım.

Cephemizde bir kayak teşkilatı yapılmasına karar verilmiş ve bu teşkilat için Avusturyadan bir öğretmen heyeti geliyormuş.Harbiye nezareti bunların buyruğu altında zamanın oldukça değerli bazı gençlerinin atanmasını emretmiş ,bunların içinde ben de vardım .Bu arkadaşlar ,Trabzonlu Kemal,Cevat Dursunoğlu,Arif Sofya ve Hasip idiler

Avusturyalı öğretmenler gelmişlerdi.Bunlar Tiroldeki Kayak ve dağıcılık okullarının öğretmenleri olan değerli kişilerdi ,isimleri:

Binbası Victor Piçman, yüzbaşılar Otto Hübner,İpen ,Albert Bildiştayn

İlk öğrenim yeri olarak Kiremitlik tabyasını seçtik.Erzurumdaki talimgahlardan seksen er ve küçük zabıt secildi,bunların secilmesinde sağlam ,çevik kuvvetli olmalarına dikkat edilmiş ve secilenlerin hepsi sıhhi muayene ve beden terbiyesi yönünden de dikkatli bir gözlemeden geçirilerek yüzlerce kişi arasından ayrılmıştı.

Kayak ve kayakcılık ve bu işe ait türlü malzeme hakkında lazı olan bilgileri öğrendikten sonra Palandöken dağında 3000 rakımda çadırlarımızı kurmuştuk.Kayak talimlerine başladık öğretmenlerimiz bizleri sıkı bir surette çalıştırıyor ,geceleri bile yürüyüşler yaptırıyorlardı.Kayak çalışmalarımız iki sistemde oluyordu:Biri (Avusturyalıların sarp arazi için kabul ettikleri)tek baston Zdarski sistemi,diğeri çift bastonlu İsveç sistemi idi.

Kayakcılıkta ilerledikçe de ,kayakta silah atışları,çığ düşmüş ve kar yüzeyinde bir çok sedler ,manialar oluşturmuş yerlerde ,uçurum kenarlarında da talimlere devam ediyorduk.İki ay gece gündüz devam edenbu çalışmalar sonucunda öğretmenlerimiz bizleri dikkatli bir imtihanandan geçirdiler,sonra bu işlerde faydalı birer öğretmen olacağımıza kanaat getirdiler,bunu övücü bir raporla orduya bildirdiler .Yerlerini bizleri öğretmen olarak bırakıp memleketlerine döndüler.Bu gün hepsini sevgi ve saygı ile andığım bu Hocalarımız kayakcılığın önemli birer

(A.Hikmet Koyunoğlu anıları sayfa 4)

Erzurumda bir müddet mola vermiştik ,bu arada Avusturyalı yeni öğretiler heyetinin Harbiye nezareti tarafından gönderildiğini bir mektupla Hüsrev bey bildiriyor bu hareket galiba bir İmtihan diyor.

Biz Palandöken dağında talimlerimize devam ediyorduk ,nihayet yüz başı von Hüpkas kumandasında üç kişilik bir heyet gelmiş ve bize orada katılmıştı.Aynı günde İstanbuldan Tirolda staj yapmış olan bir kaç subayla otuz ast subayda gelmiş çadırlarını kurarak yanımıza yerleşmişlerdi.

Palandökenin yazın bile erimeyen karlı sahaları üzerinde ,birbirinin kayakçılıktaki derecesini bilmeyen ve birbirinden çekingen halde bulunan üç heyettik .Kol ordumuzun büyüklükleri bizleri gözlemek üzere gelmişlerdi.Herkes ne yapılacağını düşünürken Erkanı harbiye reisi Kamil beye gittim ve içimizde en önemli kişi olan ve teşkilat başı olarak gönderilen von Hüpkanın bir program yapmasını ve herkes bu na göre hareketler yaparak bilgilerinizi gösterebilirsiniz dedim,program yapıldı ,hepimiz kayaklarımızı düşünceli bir surette ürkekçe bağladık. En evvel bizim müfrezeye işe başladı ,çığ düşmüş dik bir yamaçtan kuş gibi uçan müfrezemi hayret ve takdirle gözleyen von Hüpkanın önünde sert bir kristiyanya tarzında durduğumuz zaman onun yüzündeki takdirle beraber biraz sararmış olduğunu gördüm

Elimizi sıkarak gösterdiğimiz başarıdan dolayı bizi tebrik etti ve kendilerinin bizim kadar yetişkin olmadıklarını açıkça söyleyerek bizleri övücü sözleriyle sevindirdi.Ve o gün hemen çadırına giderek istifasını yazdı ve erkaniharbiye reisimize verdi.Öğretici olarak getirdiği iki Avusturyalı zabiti de bizim müfrezemizde birer öğrenci olarak çalışmalarını söyledi

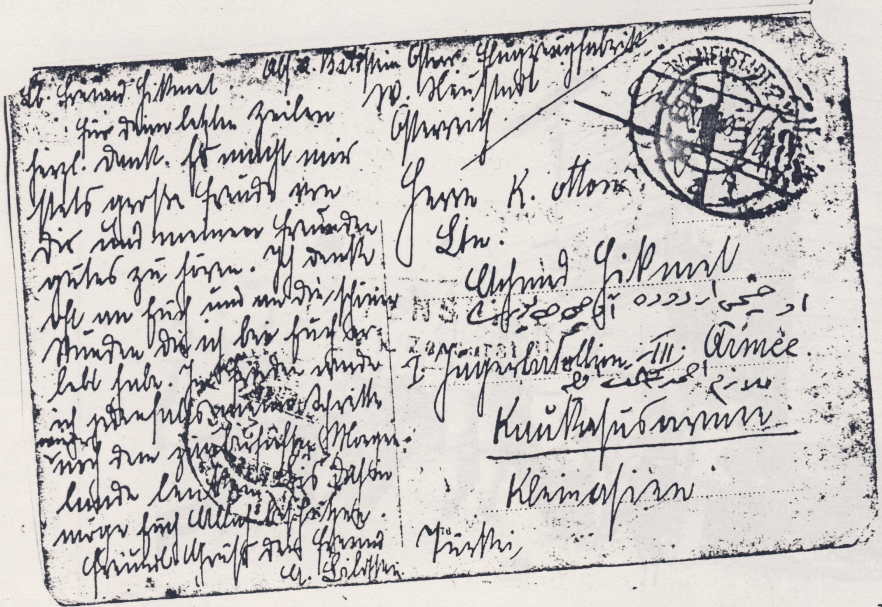
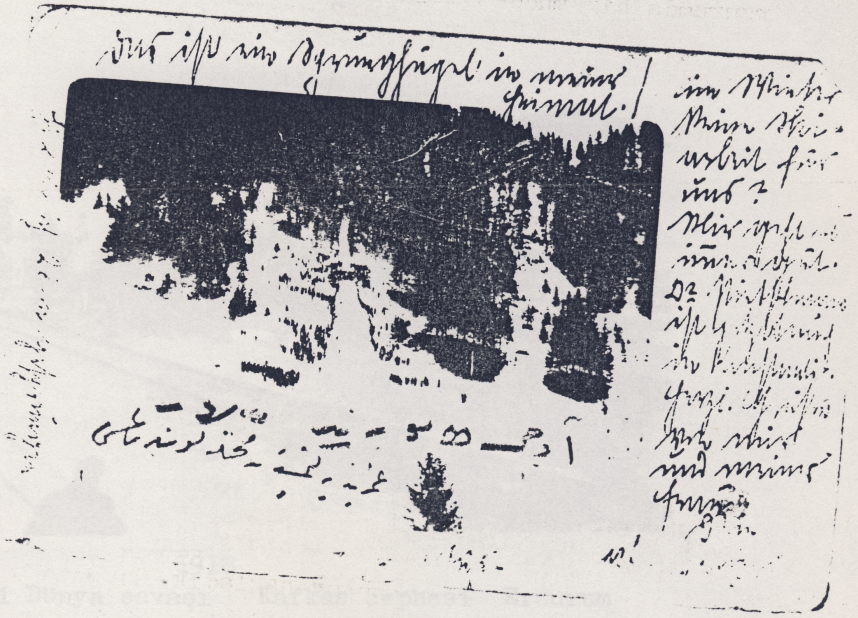
Bende onun emrini yerine getirmek için muavinim Zeki beye söyledim ve onlarda Zeki beyin nezaretinde çalışmaya başladılar.

Tirolde gelen arkadaşlarda henüz iyice olgunlaşmamışlardı ,onlarda müfrezeye kattım ,yine eskisi gibi sevinç ve başarı ile talimlerimize devam ettik bir müddet sonra Erzurumdan ayrıldık kayakçı taburu ile beraber Bakü ,Erivan vs.. civarında vazifeler alarak çalıştık

Savaş sonunda Karsa çağrıldım arkadaş ve erlerime veda ettim ,orada terhis edildim(Terhis tarihi 1919-12-4)

Kayakçılıkta benimle beraber çalışan mert ve şerefli arkadaşlarımı her an sevgi ve saygı ile anarım .Bir anı olarak ,bu teşkilatın başından sonuna kadar karşılaştığımız güçlükler karşısında bizlere yardımcı olan Üçüncü ordu hareket subesi reisi Hüsrev beyin(Hüsrev Gerede)yazdıkları mektup ve emirlerinin bulabildiğim bazılarını samimi birer hatıra olarak aynen yazmağı esaslı bir vazife bildim,aynen yazıyorum .Onların eski yazı ile yazılmış esaslarını da kıymetli bir hatıra olarak saklıyorum

Bu öğütler bize daima bir uyarıcı olmuştur.....



Birinci Dünya savası sırasında Wiyanadan Kafkas cephesine
Ahmet Arif Hikmet beye yollanan kartların kopyası

si
te
Alo
ce

Ek 4



Kafkas cephesinde osmanli bir kayak birliği (Kaynak: Örses)

Ek 5

fot: A.Hikmet Koyunoğlu kol.



1918

Birinci Dünya savaşı. Kafkas cephesi Erzurum
Kayak öğretmeni Avusturyalı subaylar



1918 Erzurum von Hüpka ve muavinleri
memleketlerine gitmek üzere
fot:A.Hikmet Koyunoğlu kol.